

KUZEY MAKEDONYA TÜRK ÇOCUK EDEBİYAT KAHRAMANI ORHANIN ÇOCUKLAR ÜZERİNE ETKİSİ

Doç. Dr. Osman EMİN

“Aziz Kiril ve Metodiy” Üniversitesi, Kuzey Makedonya
“Blaje Koneski” Filoloji Fakültesi
osman_emin@hotmail.com

Özet

Çocuk edebiyatının önemini açıklamış olursak, bu edebiyat çocuğu ruhsal ve zihinsel yönden geleceğe hazırlamalıdır. İçinde yaşadığı toplumun ortak değerlerine saygılı ve onları gözetken; inançlı ama bilimsel düşünce sistemlerine açık; kendine mensubu bulunduğu topluma yabancılaşmadan tüm insanlığın hizmetine hazır; sevgiyi, saygıyı ve adaleti baş tacı eden, özgüveni tam bir kimlikte yetiştirilmesine hizmet etmelidir. Çocuk edebiyatı kavramından, çocuklara yönelik olarak ortaya konulan edebiyatı anlıyoruz. Aslında bu konunun temel taşı çocuktur. Bugün ne çocuk edebiyatı kavramı ne de çocuk tanımı hala tam olarak netleşmiş değildir. Çocuk tanımlarını açıklamaya başlarken hemen akla birinci soru olarak, çocuk kimdir? Sorusu gelmektedir. Çocuk edebiyatı kavramının iki temel belirleyeni vardır. Birisi “çocuk”, diğeri ise “edebiyat”tır. Ayrıca çocuk psikolojisi; çocuğun gelişimine ve davranışlarına, doğumdan ergenliğe kadar odaklanan psikolojinin bir alt alanı olarak çocuk psikolojisi sadece çocuğun fiziksel gelişimini değil, sosyal-duygusal gelişimini, bilişsel gelişimini ele almaktadır. Çocuk psikolojisi bu sebeple çocuğun gelişimini birçok farklı açıdan ele alır. Bu alanlara örnek olarak, öncelikle aile ile kurulan bağlar, daha sonra akranları ve diğer yetişkinler ile kurduğu ilişki çocuğun gelişimini, öğrenimi ve düşünce yapısını uzun dönemde etkilemektedir. Kültürel bağlamda ise çocuğun içinde yetiştiği kültür, çocuğa birçok değer, gelenekler, görenekler ve yaşam yapısı aşılacaktır. Kültür, çocuğun ebeveynleri ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğunun, nasıl bir bakımı olacağından, nasıl bir eğitim alacağına kadar birçok alanı etkilemektedir. Halk kahramanı, çocuk edebiyatın öncüsü, halk kültürünün temsilcisi olan Orhan, Necati Zekeriya'nın yarattığı karakter ile çocuklara hitap eden yazar çocukların kaygılarını, kıvançlarını onun kişiliğinde kümeleştirmeye çalıştığı görülmüştür. Hikayelerde genel olarak insanın insanla, toplumla ve doğayla olan ilişkileri üzerine olan bu hikayelerde, toplum ve insan yaşamıyla ilgili çeşitli temalar ve olaylar (sevgi, hoşgörü, sorumluluk, dürüstlük, yalılık, yoksulluk gibi) işlenmektedir. Bunlar işlenirken temelde her zaman insana, topluma ve diğer varlıklara karşı saygı ve sevgi bulunurken hiçbir zaman karşıdakini küçük düşüren ya da aşağılayan bir davranış bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Edebiyat, Kahraman, Orhan

Giriş

Çocuklar için dünyada her şey yeni ve ilginçtir. Çocuk edebiyatı, çocuklara ait bir edebiyat mı? Yoksa çocukların yarattıkları eserler mi yoksa sadece edebiyat olarak mı yer aldığını anlayabilmek için büyük sayıda sorulara cevap aramaktayız. Bu tür sorulara elbette herkesin vereceği yanıt başka olabilir. Çocuk edebiyatı, edebiyat niteliğinden ödün vermeden, çocuğun gerçekliğinden hareket ederek, konuların onun doğal ve güncel çevresinden seçen ve çocuğun kendi dünyasına çok açılı bir anlayışla bakabilmesini sağlayan, ona bilinçli bir okuma alışkanlığı kazandırmayı öngören edebiyat ürünleridir.

Eğitim, kasıtlı olarak, istendik öğrenmeleri oluşturma sürecidir. İstendik öğrenmelerin gerçekleşmesi ise, eğitimin bireyin gelişimi ve öğrenme özelliklerine göre düzenlenmesi ve uygulanması ile mümkündür. Eğitim, bireyin gelişim ve öğrenme özellikleri hakkındaki bilgiyi psikolojinin bulgularından almaktadır. Çocuğun/bireyin okuldaki ve okul dışındaki öğrenmelerini pek çok faktör etkilemektedir. Öğretmen görevi olan; çocuğun istendik öğrenmelerine rehberlik edebilmek, çocukta istendik öğrenmeyi sağlayabilmek için onu okul içinde ve okul dışında bir bütün olarak tanımalıdır. Çocuğun kişilik özellikleri benlik algısı, benlik kavramı, öğrenme yeteneği, güdülenmesi, sosyal davranışları, duyguları, okula ve okulla ilgili olan çeşitli öğelere karşı tutumu; doğuştan getirdiği kalıtsal özellikler ve doğum öncesi, doğum sonrası ve doğum sonrasında o güne kadar içinde yaşadığı çevredeki etkileşimlerin bir ürünü olarak ortaya çıkar. Tüm bu faktörler çocuğun davranışlarını nasıl etkilemektedir? Çocukta istendik öğrenmeler, diğer bir deyişle, yaşantı ürünü, kalıcı izli istendik davranış değişiklikleri planlı olarak nasıl sağlanmalıdır? Öğretmenler, çocukların davranışlarını etkileyen faktörleri bilmelidir ki etkili ve verimli öğrenmeyi gerçekleştirebilecek önlemleri alabilsinler.

Bu amaçla eğitim bilimleri, psikoloji davranışlarının incelediği insan davranışlarının nedenlerine, insan davranışlarının oluşturulması ya da değiştirilmesini etkileyen faktörlere ilişkin bilgiyi alıp gerçek eğitim durumlarında kullanmak durumundadır. Bireyin ihtiyaç hiyerarşisine, bireyi çeşitli yaş ve gelişim dönemlerinde hangi gelişim ve öğrenme özelliklerine sahip olduğuna; hangi öğrenme durumlarında hangi öğrenme kuramlarının ilkelerinin etkili olabileceğine ilişkin bilgiyi, eğitim bilimleri psikoloji biliminin ortaya koyduğu bulgulardan elde ederek öğretimi planlama, uygulama ve değerlendirmede kullanmaktadır. Eğitimin gerçekleşebilmesi yani istendik öğrenimlerin kasıtlı bir biçimde oluşturulabilmesi için; öğretimin belli hedeflere dönük öğrenmeleri oluşturmak üzere planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısının yoluyla kasıtlı olarak istendik ve kalıcı değişme meydana getirme süreci olduğuna göre, eğitimin üstünde çalıştığı malzeme insandır. Gelişim psikolojisinin ortaya koyduğu, insanoğlunun çeşitli gelişim alanlarının ve dönemlerinin özellikleri dikkate alınarak öğretme-öğrenme durumlarının düzenlendiği, bu eğitim durumlarıyla öğrencilerin etkileşimleri gelişim özelliklerine uygun olarak gerçekleştirildiği ve değerlendirmenin çocuğun gelişim özelliklerine göre yapıldığı taktirde eğitimde istendik davranış gelişimleri gerçekleşecektir. Örneğin; anaokuluna giden beş yaşındaki çocuğun davranış özellikleri ile 14 yaşındaki bir çocuğun davranış özellikleri arasında fark olacaktır. Beş yaşındaki çocuk için öğretmeni ve onun vereceği ödüller çok önemli iken, on dört yaşındaki ergen için ise, akran grupları ve onların vereceği ödüller daha çok önem taşır.

Ayrıca, aynı çağda bulunan çocukların da gerek kalıtım gerekse çevrenin etkisiyle gelişim özellikleri birbirinden farklılık göstermektedir. Özellikle okulda ortaya çıkan öğrenme farklılıklarının önemli bir bölümü, çocuğun içinde yaşadığı çevresel koşullara bağlanmaktadır. O halde öğretmenler çocuğun gelişimini etkileyen bu etmenleri bilerek, olumsuz, dezavantajlı çevrelerden gelen çocukları bilerek öğretme-öğrenme ortamında destekleyici önlemleri almalıdırlar. Öğretmenlerin bu önlemleri alabilmeleri için değişik yaş ve gelişim çağlarındaki çocukların fiziksel, psikososyal, bilişsel ve ahlak gelişim özelliklerini bileleri gerekmektedir.

Çocuk doğanın bir armağanıdır; çocuk imgesi ise insanın yarattığı bir şeydir. Doğanın armağanı olmanın ötesinde olan çocuk imgesi, tarihin her çağında eğitim uygulamalarını belirlemiştir. Dahası, insanın yaratmış olduğu çocuk imgesi, doğru olduğu kadar hatalıdır da. Yanlış imgeler, doğru olanlardan daha güçlü olup daha kolay akılda kalmaktadır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de küçük çocuk eğitimcileri olarak bizim görevimiz, sadece doğanın armağanına karşı dürüst olmak değil, fakat aynı zamanda her çağda küçük çocuğun sağlıklı eğitimini tehdit eden hatalı imgelerle savaşmaktır. Bireyin çevresindeki dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan, aktif zihinsel faaliyetlerindeki gelişme bilişsel gelişim adı verilmektedir. Bilişsel gelişim, bebeklikten yetişkinliğe kadar, bireyin çevreyi, dünyayı anlama yollarının daha kompleks ve etkili hale gelmesi sürecidir. Bundan dolayı, çocuğun çevresindeki dünyayı değişik yaşlarda nasıl ve niçin böyle gördüğünü ve algıladığını belirlemeye çalışmışlardır. Çocuk dünyanın pasif alıcısı değildir, bilgiyi kazanmada aktif role sahiptir.

Çocuk psikolojisi; çocuğun gelişimine ve davranışlarına, doğumdan ergenliğe kadar odaklanan psikolojinin bir alt alanıdır. Çocuk psikolojisi sadece çocuğun fiziksel gelişimini değil, sosyal-duygusal gelişimini, bilişsel gelişimini ele almaktadır. Eski dönemlerde çocuklar ‘küçük yetişkinler’ olarak tanımlanmaktaydı. Çocukluk dönemi çok erken yaşta (6-8 yaş) bitmekteydi. Daha sonra Jean Piaget çocukların yetişkinlerden farklı olduklarını, düşündüklerini ortaya atmıştır. Albert Einstein’da Piaget’in bu görüşünü desteklemiş, bu kadar sade bir düşünceyi ancak bir dehanın düşünebileceğini belirtmiştir.

Çocuk gelişimi sadece içsel sebeplerden (genetik, kişisel özellikler vb.) değil birçok dışsal etkenlerden de (kültür, çevre, sosyal ilişkiler vb.) etkilenmektedir. Çevresel etkenlerde çocuğun gelişiminde büyük bir role sahiptir. Çocuk psikolojisi bu sebeple çocuğun gelişimini birçok farklı açıdan ele alır. Bu alanlara örnek olarak, Sosyal Bağlam: Öncelikle aile ile kurulan bağlar, daha sonra akrabaları ve diğer yetişkinler ile kurduğu ilişki çocuğun gelişimini, öğrenimi ve düşünce yapısını uzun dönemde etkilemektedir. Kültürel Bağlam: Çocuğun içinde yetiştiği kültür, çocuğa birçok değer, gelenekler, görenekler ve yaşam yapısı aşılamaktadır. Kültür, çocuğun ebeveynleri ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğunun, nasıl bir bakımı olacağından, nasıl bir eğitim alacağına kadar birçok alanı etkilemektedir. Yukarıdaki gibi farklı alanlar, birbirleri ile etkileşim içerisinde. Bu bağlamlar çocuğun gelişimini ve psikolojisini farklı yönlerde etkileyebilmektedir. Çocuk psikolojisi, genetik, çevresel etkenler, doğum öncesi gelişim, sosyal gelişim, kişilik gelişimi, dil gelişimi, bilişsel gelişimi, fiziksel gelişimi, bağlanma, duygusal gelişim ve cinsel gelişim gibi birçok alana odaklanmaktadır. Psikolojinin çocuk psikolojisi dalındaki uzmanlar, çocuğun içerisinde olduğu bağlamları ve

etkileşimlerini göz önünde bulundurarak, çocuğun yarar sağlayabileceği şekilde aile içi ilişkilerin düzenlenmesi, bakımının sağlanması, eğitimsel desteğinin sağlanması gibi çocuğun gelişiminin daha sağlıklı hale getirilmesini hedefler.

Ulusları birbirinden ayıran ulusal kültür değerleridir. Bu kültürü oluşturan öğeler tahlil edildiğinde o ulusla ilgili kültürel keşifler ortaya çıkacaktır. Zengin bir halk kültüre sahip olan ulusumuzun duygu dünyasındaki derinlik ve zenginlik, içtenlikle sergilenen sözlü kültür ürünlerinde belirgin olarak ortaya çıkar. Kültür, sözlüklerde, tarihî ve toplumsal gelişme süreci içinde meydana getirilen ve gelenek hâlinde devam eden bütün maddî ve manevî varlıklar, değerler ile bunları sonraki nesillere aktarmada kullanılan araçların tamamı ve “bir milletin fikir ve sanat eserlerinin bütünü” olarak tanımlanır. Bireylerin değerlendirme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenme ve tecrübeler yoluyla geliştirilmiş şekline o kişinin kültürü denir. Bireyin herhangi bir sahadaki bilgi birikimini anlatmak için de kültür sözcüğü kullanılır (Örnekleleriyle Türkçe Sözlük, 2002: 1826; Güncel Türkçe Sözlük).

Halk kültürü ürünleri, kültür ürünleridir. Halk kültürü ürünleri kendine özgü bir üslubu, kalıplaşmış kural ve biçimleri olan, düz konuşma ile anlatılan bir türdür. Çocuklara Türk halk kültürü ürünlerinin farkındalığını oluşturmada katkı sağlar. Türk halk kültürü ürünleri çocukların Türkçe'nin zengin dil yapısı öğrenmesine yardımcı olur. Halk kültürü ürünleri, çocuk edebiyatı çalışmalarının amaç ve hedeflerine katkılar sağlayacaktır. Halk kültürü ürünleri ile toplumun ahlak değerlerini öğrenebiliriz. Halk kültürü ürünlerine toplumun çeşitli halk inançları, gelenekleri yansımıştır. Halk kültürü, toplum kültürü ile doğrudan ilişkilidir. Halk kültürü ürünleri, toplumun yaşam biçimi hakkında bilgi verir. Halk kültürü ürünlerinde insan-insan, insan-toplum ilişkisi vardır. Birçok halk kültürü ürününün sonunda bir hisse-ders vardır. Çocukların düşünme ve muhakeme yeteneklerini geliştirir. Anlatımı geliştirme, yaratıcı paylaşımlar kazandırma, az sözle etkili ve doğru ifade edebilme becerisi kazandırır. Halk edebiyatını oluşturan türleri çocuk edebiyatında kullanılması açısından ele alırsak; çocuğa dinleme okuma, konuşma yazma edimlerini kazandırmakta masalların, hikayelerin motivasyonu yadsınamaz. İnkilemeleri pekiştirme sıfatları, tezlik, sürerlik ve yaklaşma fiillerini, ses taklidi sözcükleri, deyimleri, atasözlerini, duaları, bedduaları ve birbirinden güzel renkli inceliklerle süslü halk dili söylemlerini barındıran masallar bireye yalnızca dilinin tadını vermekle kalmaz sanatçıların yazarların gelecekte o dili geliştirip edebi sanatsal ürünler vermelerine de katkıda bulunur (Helimoğlu, 1999: 440). Çağımızda toplumun temel ögesi olan çocuk, bütün dikkatleri üzerine toplamıştır. Çocukları anlamak için onların gelişimleriyle yakından ilgilenmek, yetişkinlere ait duyguları hissettiklerini kabul etmek gerekir. 20. yüzyıl geçen yüzyıllara oranla çocukların yüzyılı olmuştur. Çocuk eğitimi ve öğretimi için çalışmalar yapılmaktadır. Çocuk toplumda yeri olan bir değerdir (Özderim, 1992).

Çocuk edebiyatıyla ilgili eserler yazılırken kaynak olarak yüzyıllarca halkın zevkine uygun türetilmiş işlenerek benimsenmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılmış bir çok kültürel özelliği içinde barındıran halk edebiyatı ürünlerinden yararlanılmıştır. Çocuğun kahramanlık hikayelerine, her şey Türk halk edebiyatının türleri içinde yer alır. Halk edebiyatı ürünlerimiz çok zengindir. Bu türlerin çocukların eğitiminde kullanılması konusuna günümüze kadar yeterli önem verilmemiştir. Eğitimcilerimizin ve yardımcı

ders aracı hazırlayan uzmanların bu malzemeyi doğru ve etkili kullanmaları eğitim kalitemizin gelişmesine büyük katkı sağlayacaktır (Alemdar, Y., Aytaç, G. 2002: 38).

Günümüz dünyasında çocuk edebiyatı farklı bir bilim dalı olarak algılanmakta, bu alana ait çalışmalar uluslararası bir boyut kazanmaktadır. Çocuk kitaplarının yazılması çocuk eğitimindeki arayışların sonucudur. Çocukların bilgi seviyeleri, psikolojik özellikleri, onların yetişkinlerden ayrı kitaplar okumalarını gerektirir. Bu kitaplar, dil, üslup, konu, düşünce ve tez bakımından çocuğun okuma, anlama, kavrama, zevk alma derecesine uygun olmalıdır. Çocuk edebiyatı çocukların yaşama gücünü artıran onlara yurt, ulus, bayrak, doğa sevgisini aşıl原因an insan sevgisini telkin eden, büyüklere saygıyı öğreten sosyal davranışlar ve güzellik duygusu kazandıran kitaplardan oluşmalıdır. Bu temalara bağlı kitapların konuları kahramanlık, gerçek hayatta yaşamayan hayal gücüne dayalı olağanüstü olanlarla da ilişkili olabilir. Çocuk edebiyatı çocuğun yaratıcılık alanının genişlemesinde etkindir. Çocuğun yaratıcılık alanı çevresiyle sınırlıdır. Çocuk okuduğu roman ve hikayelerde olaylar kişiler ve yerlerle karşılaşarak düşünme yeteneği ve alanını genişletecek, gerçeği kavramasına yardımcı olacaktır. Birtakım sorunlarla karşılaştığında nasıl çözüm üreteceğini öğrenerek kendini hayata hazırlayacaktır. Çocuk edebiyatının toplumsal değerini ortaya koyan en önemli katkılarından biri çocuğun kültür ve sanat yönünden eğitilmesidir. Çocuğun geleceğe umutla bakabilmesi hayal kurmasına bağlıdır. Hayal kurmayan çocuk gelecekte ne isteyeceğini bilemeyecek, amaçsız kalacaktır. Çocuk edebiyatı çocukların ruhsal sağlığına katkı sağlar. İnsanlarla birlikte yaşamayı, çeşitli toplumsal sınırlamaların çözümünü sağlar.

Çocuk Edebiyatının en zengin kaynakları olan halk edebiyatı türleri çocuklar için yazılacak her tür eserde kullanılabilir. Ulusal çocuk edebiyatı oluşumunda diğer ülkelerde görülen kültürümüzün ayrılmaz parçası olan hikayelerimizden ve hikayelerin elle tutulacak kadar canlı tip ve karakterlerinden yararlanılmıştır. Masalların yanı sıra hikayeler çocuk edebiyatında yararlanılabilecek en zengin içerikli halk edebiyatı türüdür. Bu ortak kültür unsurlarımızın çocuklarımızın ruh ve düşünce dünyalarına yapacağı katkılar ciddi eğitim bilimi, çocuk psikolojisi, ve dilbilimi teknikleri kullanılarak değerlendirilmektedir. Hikaye, genellikle tek bir olay veya düşünce üzerine kuruludur. Kuruluş bakımından bir tez ve bir antitezden oluşur. Her hikayede mutlaka "hisse" vardır. Hikayelerinin dili açık, sade ve anlaşılır bir dildir. Hikayeler çocuk edebiyatına malzeme olacak halk kültürü ürünlerindedir. Çocuklar, hem televizyon hem de yaşadıkları kültürün etkisiyle kendi kültür zenginliklerinden uzaklaşmakta, toplumun değerlerine yabancılaşmakta ve dolayısıyla bir kimlik bunalımı ortaya çıkmaktadır. Çocuğun, halk kültürü ürünleri ile beslenmiş çocuk edebiyatı içinde bulunduğu toplumun geleneklerini öğretme dilin doğru kullanılmasını sağlayacaktır. Bu çerçevede Makedonya Türk Çocuk Edebiyatının Kültürünün önemli unsurlarından birisi olarak görülen ve aynı zamanda düşündürücü niteliklere de sahip olan Orhan kahramanının vermiş olduğu mesajları, çocuk psikolojisine kazanımları, açıklamaları psikolojik açıdan eğitim-öğretim işlevi gösterilmeye çalışılmıştır.

Makedonya Türk kültür ve sanatı için 1944 yılı, önemli bir dönüm noktasıdır. Çağdaş Makedonya Türk edebiyatının başlangıcı olan bu yılda, Makedonya Türklerinin Latin alfabesiyle yayımlanan Birlik gazetesi, yayına başlamıştır. Makedonya Türk çocuk edebiyatının ilk süreli yayını olan Pioner, daha sonraları Sesler ve daha sonraki yıllarda

yayın hayatına başlayan Sevinç ve Tomurcuk gibi süreli çocuk edebiyatı yayınlarına öncülük etmiştir. Bu gazete, aynı zamanda birçok çocuk edebiyatçısının ilk ürünlerini yayımlama fırsatı bulduğu yerdir.

Makedonya Türk Çocuk Edebiyatı Osmanlı Devleti'nin son döneminde ortaya çıkan yeni Türk edebiyatının yansımaları Makedonya Türk edebiyatında görülse de 1912-1944 yılları arasında önemli bir kopuş dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde çeşitli edebi üretimler olsa da yayımlanma fırsatı bulamamış ve sonraki dönemlerde bu ürünlerin varlığından kişisel çabalar sonucunda haberdar olunmuştur. Makedonya Türk edebiyatı, dolayısıyla Makedonya Türk çocuk edebiyatı bu bölgedeki siyasi ve sosyal karışıklıklar nedeniyle oldukça geç dönemde başlamıştır. Osmanlı dönemi Türk edebiyatından bu edebiyatın kopuşundan sonra otuz yıllık fetret dönemi yaşayan bu edebiyat, 1944 yılından itibaren yeniden canlanmıştır. Makedonya'da 1944 yılında ortaya çıkan yeni ülke ve rejimde çocuklara, kendi dillerinde eğitim alma ve kendi edebiyatlarını yakından tanıma fırsatı verilmiştir. "Çocuklar için eserler yazarak Makedonya Türkleri çocuk edebiyatını oluşturmaya başladı. Aydın yetersizliğinden dolayı, paralel olarak gazeteci, öğretmen ya da çevirmen olarak çalıştı, sanat ve edebiyat faaliyetlerinin sorumluluğunu da taşıdı" (Abdülkadir, 2001). Necati Zekeriya'ya göre: "Makedon, Yugoslav Türk halkının çocuk yazını kurtuluşan sonra Yugoslavya çocuk yazını ile aynı zamanda doğup gelişmiş. Yugoslav çocuk yazınında çocuk edebiyatı için kriter şudur; çocuklar için değil, çocuklar hakkında yazılacak. Oyunla, sevecenlikle, içten duyarak çocuklara yaklaşacak. Onlara hocalık, babalık yapmaktan, ders vermekten kaçınılacak. Çocuk asla küçümsenmeyecek, ona en ciddi bir düşünür, en ciddi bir birey gibi bakılacak." (Zekeriya, 1967).

Çocuk yayınlarının başında uzun yıllar editörlük yapmış olan Necati Zekeriya da o dönemin çocuklara bakış açısını "Çocuk asla küçümsenmeyecek, ona en ciddi bir düşünür, en ciddi bir birey gibi bakılacak, en ciddi yaşama sorunları imge yoluyla da olsa büyük bir sorumlulukla sunulacaktır. Ayrımlar ancak değerlerde olabilir, yazarların dil ile deyişlerinde ve onların kişiliklerinde." ifadeleriyle dile getirmektedir. Bu sözlerde dikkati çeken noktalardan birisi de çocuğun ciddiye alınmasının yanında ona algılayabildiği her şeyin verilebileceği düşüncesidir. "Necati Zekeriya, sadece Makedon çocuk düzyazı ve şiir dünyasına değil, daha geniş yazın severlere tanınan özel kısa öyküler yazarıdır. Necati Zekeriya, kişilerini, kahramanlarını düşünüp uydurmayan, kahramanların davranışlarını her zaman etik, sosyal ve psikolojik kalıba sokmayan yazardır. Şiirlerinin ve düz yazılarının duyarlılığı, yeni içerikler ile zenginleşen çağdaş kültürün ve yazının zenginliklerinden kaynaklanmaktadır. Onun yöresel çekirdekten o kadar çabuk çıkması, hareket tazeliğinin ve bu yazarın kitaplarına aktığı yeni bir tadın eseridir." (İdrizoviç, 1988).

Necati Zekeriya, çocuk edebiyatımızın, özellikle çocuk öykümüzün sönmeyen yıldızıdır. Avrupa ve dünya çapında bir çocuk öyküsü yazarıdır. Balkanlarda değil de, Avrupa'nın herhangi bir ülkesinde yaşamış olsaydı değeri kat be kat büyük olacak, dünya çocuk klasikleri arasında yerini çoktan alacaktı. Zekeriya, gene de öyküleriyle, öykülerindeki kahramanı Orhan'la çocuk yazınıımızı Balkanlar, Avrupa ve hatta dünyada tanıttı. Yukarıda vurguladığım röportajda diğerleri arasında Necati Zekeriya'ya "Orhan, kimdir?" diye sormuştum. Şöyle yanıtlamıştı: "Victor Hugo'yu çocuklar arasında tanıtan, "Sefiller" adlı romanı değil, küçük kahramanı Gavroş'tur. Yiğitlik

simgesidir Gavroş. Buna bir prototip aradım, 1941 yılı, 6 Nisan'da, Üsküp bombardıman edildiği gün, yitirdiğim ilkokul arkadaşım Orhan'ı çok yıllar sonra anımsadım, öykülerime onu kahraman edindim. O gün, bugün çocukların kaygılarını, kıvançlarını onun kişiliğinde kümeleştirmeye çalışırım hep." Hikayelerinde ve şiirlerinde saklıdır. Genel olarak insanın insanla, toplumla ve doğayla olan ilişkileri üzerine olan bu hikayelerde, toplum ve insan yaşamıyla ilgili çeşitli temalar ve olaylar (sevgi, hoşgörü, sorumluluk, dürüstlük, yalılık, yoksulluk gibi) işlenmektedir. Bunlar işlenirken temelde her zaman insana, topluma ve diğer varlıklara karşı saygı ve sevgi bulunurken hiçbir zaman karşıdakini küçük düşüren ya da aşağılayan bir davranış bulunmamaktadır.

Necati Zekeriya'nın çocuk edebiyatında asıl gücü, yazdığı küçük hikayelerde görülür. Bu tür hikayeleriyle o, sadece edebiyatımızda değil, Makedon edebiyatında da çığır açan bir yazar olarak sayılır. İlk hikayelerini "Bizim Sokağın Çocukları" adlı kitapta yayınladı. Kitabın ilk yayımından kırk kusur yıl geçmesine rağmen, bunlar hala değerini kaybetmemiş, küçük okurlar tarafından seve seve okunan hikayelerdir. Hikayelerin kahramanı Orhan, her ortamda çocuklar tarafından, aralarından biriymiş gibi kabul edilmekte ve zaman zaman şımarık, afacan görünmesine rağmen aslında cin fikirliliği yüzünden sevilmektedir. Yazar, Orhan'ı, "Eski Sokağın Çocukları", "Yeni Sokağın Çocukları", "Bizim Sokağın Romeo ve Jüliyeti" ve "Orhan" (çocuk kitabı, öykülerinden seçme, 1988), adlı kitaplarında yaşatmaya çalışmasına rağmen, bu hikaye kitapları ilk kitabı, "Bizim Sokağın Çocukları"nın gölgesinden kurtulamamıştır. Bu yüzden Necati Zekeriya'nın çocuklar için yazdıklarından söz edilirken "Bizim Sokağın Çocukları" ve bu kitaptaki kahramanı Orhan ilk akla gelir. Orhan ismini taşıyan bir edebiyat simgesi, sanatsal tipi, çocuk hikayelerinde hemen hemen hepsinde geçmektedir. Çünkü Orhan, dolaşp oynuyor, canlanıp yaşıyor, konuşup harekette bulunuyor, konuşup duruyor, söylenip gülüşüyor, ağlayıp seviniyor. Orhan her okuyucuyu yürek ve ruhundan sıkı elleriyle tutarak sürüklediğini söyleyebiliriz. Necati Zekeriya, Orhan'da motifleşen ve motifleştiren hareket ve konuşmaları vardır. Onun için bizlere, genç ve yaşlı okurlara, Orhan yakındır, bizimdir, kan ve ruhumuza girer, bizlerde uzun zaman yaşamaktadır. Çocukluğuyla kuşatıyor okuru ve tanıklık ediyor yaşadığı çevreye. Çocukluğun gizli kalmış tarihine ayna tutuyor. Çağdaş çocuk edebiyatının öncü yazarlarından Necati Zekeriya'nın dünya çocuklarına sunduğu bu klasik çocuk kitabı yalnızca çocukların değil, çocukluğunu özleyen her yaştan okurun okuyabileceği bir kitap. İşte bu açıdan Necati Zekeriya'nın bu eserlerindeki hikayelerde, sanatsal değere sahip olmuş ve zaman içinde böyle kalacağını söyleyebiliriz. Bundan dolayı dünya yayın basımı ve edebiyatı bu eserlerini çeşitli dillere çevrilip, basılmıştır. Çocuk ve gençlik, yerli ve genel olarak Makedonya ve daha geniş bölge edebiyatında yer alan Necati Zekeriya bu eserleri ile klasikler arasına girmiş bulunmaktadır. Çocuk yazarının alinyazısı belirgin. Ya hemen sevilir, yada yokmuş gibi unutulur. Yazın kahramanlarının alinyazısı da aynı. Yazarinkinden ayırddilemez çünkü kahramanın alinyazısı. İkisi birbirine girir, birbirinden güç alarak üne kavuşur yada unutulur. Yazarla kahraman el ele verip yeni bir varlık yaratmağa çabılıyor hep. Yazar bir yana, kahraman bir yana giderse ortada hiçbir iz kalmaz. Yazarsız kahraman. Kahramanzıs yazar olamaz çünkü . Bir kitabın kahramanı yazarına ün sağlar, bir kahramanın yazarı kahramanın tâ kendisidir... Kahramanla yazar arasında öyle bir bağ vardır ki bu bir biçim insancıl sevgiye benzer. Yazar sevdiği kahramansız kalamaz, kahramansa

kendisine can vermiş olan yazarsız bir saniye bile yaşayamaz. Canlı varlık olan yazar kitap kahramanına da can katınca iki ayrı canı yüreğine sığdırmağa çalışıyor. Yazar yüreğinde bazan bir, bazan da yüzlerce öykü, roman kahramanı yaşar. Ama, yine de, her yazar, her düzyazıcı en çok bir yada birkaç kahramanına aşık kalır. Aşık olduğu kahramanlarını da hemen bütün yaşamı boyunca beyaz kâğıt üzerinde oturtur, onları içinden gelen en seçkin yaşantılarla canlandırır (Emin, 1967: 21).

Orhan ne gerçekten uzak, ne düşten. En çok hergünkü yaşantımıza karışan bu sevimli çocuk yüzü bazan bizi güldürmeğe başarır, bazan da gözyaşı akıtmak ister. Necati Zekeriya fantezisinden çıkardığı bu kahramanı hergün görmüş olduğumuz çocuk giysilerine giydirip ona çocukluğumuzdan türlü serüvenler armağan etmektedir. Böylece Orhan hem düşsel biri, hem de biz, hepimiz, çocuklar. Masallarla karışık bir yaşamdır Orhanın yaşadığı. Ne pek okadar sevinçli, ne de sevinçsiz. Bazan kara bulutlar var Orhan'ın göğünde, bazan ak güvercinler.

Necati Zekeriya'ya göre: "Makedon, Yugoslav Türk halkının çocuk yazını kuruluşundan sonra Yugoslavya çocuk yazını ile aynı zamanda doğup gelişmiştir. Yugoslav çocuk yazınında çocuk edebiyatı için değil, çocuklar hakkında yazılacak. Oyunla, sevecenlikle, içten duyarak çocuklara yanaşılacak. Onlara hocalık, babalık yapmaktan, ders vermekten kaçınılacak. Çocuk küçüksenmiyecek, ona en ciddi bir düşünür, en ciddi bir birey gibi bakılacak" (Zekeriya, 1967).

Necati Zekeriya, çocuğu realiteden, içinde yaşadığı dünyadan koparmadan başarılı kurguların çekiciliği ile yönlendirmeğe çalışır. Öte yandan, sokakların sahibinin çocuklar olduğunu Necati Zekeriya'nın hikâyeleri bir kere daha göstermektedir. Şiirin yanında küçük hikâyeyi de vazgeçilemeyen bir tür olarak benimseyen yazar, bu türde çok başarılı örnekler vermiştir. Hikâyelerin konusunu çocukların sokaktaki oyunları, kavgaları, dargınlıkları, barışmaları, birbirlerini kıskanmaları ve sevmeleri, anne, baba ve kardeşleriyle olan ilişkileri ve okul günleriyle ilgilidir. Bunlara savaş yıllarını ve çocukların aşklarını da eklemek gerekir.

Necati Zekeriya'nın Orhan'ında mekân çocuk için özgürlüğün sembolü olan sokaktır. Yeni Sokağın Çocukları'nda Orhan'a dair üçüncü öykünün ilk kısmında insanlar topluma katkı sağladıkları uğraşlarla dikkate alınırlar: "Yeni sokakta meslekleri çeşitli amcalar var. Subay var, öğretmen var, mühendis var, saraç var, terzi de var. Her amcanın ayrı ayrı iyiliği dokunur yeni sokağın çocuklarına. Anlamadıkları şeyleri öğretmenden sorarlar, topları kopsa saraç amcaya koşarlar, saçları büyüse berber amcaya. Ama, nedense Yeni Sokağın Çocukları en çok Orhan'ın babasını severler. Şairdir o, öykü de yazar. Hem de hep yaşadığı sokaktaki çocukların hayatlarını anlatır. Nitekim son kitabına: Bizim Sokağın Çocukları adını taktı. Şimdi yazdığı kitap "Yeni Sokağın Çocukları" adını taşıyacakmış. Bu kitapta gene siz, yeni sokağın çocukları yer alacakmış. Sevindi yeni sokağın çocukları buna, sevindi yeni sokak." (Zekeriya 1988:63) "Üç Arkadaş" adlı öyküde farklı dillerde eğitim hakkı da vurgulanırken kardeşlik mesajı verilir: "Bu öykü asansörde doğdu, sokakta yürüdü, okulda büyüdü. Orhan asansöre dokuzuncu, Slavko yedinci, Agim de dördüncü katta bindiler. Hepsi ayrı dilde konuşuyorlardı. Yolda defle yaşlı Kıpti tarafından oynatılan ayıyı gördüler. Orhan da, Slavko da, Agim de aynı biçimde güldüler. Öyledir: Çocuklar gülerse aynı biçimde gülerler. Okulda herkes kendi sınıfına gitti. Tenefüste tekrar buluştular. Avluda bir

köşeye çekilip yiyeceklerini bölüşüler. Çocuklar ayrı dilde konuşabilir, ama sevginin dili aynıdır. Öyledir: Çocuklar severse, aynı biçimde severler.

Bu bağlamda hikayeler, özellikle Necati Zekeriyânın hikayeleri, hem bireysel hem de toplumsal anlamda Türk kültürünün önemli birer parçası olmanın yanı sıra bu kültüre ait değerleri yansıtmaları bakımından da büyük önem taşımaktadır. Bu değer yargılarının sayısını artırmak mümkündür; fakat, burada amacımız, konuyu genel çerçevede ele alıp bir fikir vermektir. Olumlu Değer Yargıları: Misafirperverlik, dürüstlük, dindarlık, hoşgörü, mertlik, hayırseverlik, saygı, sevgi, şefkat, tokgözlülük, tutumluluk, temizliğe dikkat, aile düzeni, iyi komşuluk, akrabalık vb. Olumsuz Değer Yargıları: Güvensizlik, kurnazlık, tembellik, cimrilik, cahillik, gururlu olmak, ihmalcilik, bencillik, hırsızlık, insanlarla alay etme, dalgınlık, insanın dış görünüşüne önem verme, hukuktan ve adaletten sapma vb.

Necati Zekeriyâ'nın hikayelerinde çocuk ve çocukluk dönemine önemli yer verilmiştir. Ona göre, dünyanın en büyük varlığı, zenginliği çocuktur. Bu yüzden Necati Zekeriyâ'yı çocuk şairi, çocuk hikayecisi olarak değerlendirmek çok önemlidir. Necati Zekeriyâ'nın hikayeleri çocuk hayatının her anını ve durumunu kapsamaktadır. Çocuk için hayat bir bilimcedir. Çocuğun önünde her şey aynı zamanda açık ve gizlidir. Çocukluk çağında çocuk, çevresinde gördüğü varlıkların ne olduğunu bilmek ister. Böylece yazar küçüklerin ne gibi sorunlarla karşılaştığını, uygun sorularla göstermektedir. Hikayelerinde ve şiirlerinde Çocuklar her yerde kendisini belli ediyor: ailede, okulda, sokakta, ıssız yerlerde, kırlarda bitki ve hayvanlar arasında, insanlar arasında... Böyle bir çocuğun psikolojisini izliyor ve onun yaşadıklarını (korku, sevinç, sevgi, oyun) büyük ustalıkla yansıtıyor. Necati Zekeriyâ çocukla aile arasındaki sıcak ilişkileri çok güzel işliyor.

İlk başta çocuk şairi olan Necati Zekeriyâ yazdığı hikayelerinde de çocuk kalmayı bilmiştir. Kısacası doğuştan şair olan Necati Zekeriyâ çocukları çok sevmiştir. Şiirlerle, hikayelerle gönlünü çocuklara vermiştir. Ölümünden kısa bir süre önce yazdığı şiirlerinde şair sevgi, umut, hayatın güzelliklerinden konuşuyor. Ömür boyu kitaba büyük değer veren Necati Zekeriyâ kitap okumanın ne kadar önemli olduğunu vurgulayarak, dile özellikle kurallara uyararak doğru dürüst konuşmanın biçilmez değerinde olduğuna sürekli dikkat çekiyor.

Son dileğinde şair çocuklara ve büyüklere "Sondeyiş" şiiri ile seslenmektedir:

*...Bir gün, öldüğüm zaman bir gün
Mezarımı aramayın çimenlerde, çiçeklerde
Bir gün, öldüğüm zaman bir gün
Mezarımı aramayın istihkamlarda, menzillerde
Bir gün, öldüğüm zaman bir gün
Mezarımı arayın bir çocuk gülüşünde. (Sondeyiş)*

Sonuç

Bir toplumun oluşması için, o toplumu meydana getiren bireylerin tarih, kültür, dil gibi ortak özellikleri taşımaları, paylaşmaları gerekir. Kültür, bir toplumda meydana gelen değerler bütünüdür. İnsan yaşamının her yönünde beliren değerler zamanla farklı

yönlere bütünleşerek bir sistem olarak kültürü yansıtmaktadırlar. Her topluluk kültürünü dilin yardımıyla yeni kuşaklara taşır. Ninniler, türkü, tekerleme, mani, bilmece, halk şarkıları çocuğun dil bilincinin oluşmasında, kültür oluşturmada da etkili ürünlerdir. Bu ürünler Türkçe'yi, telaffuzunu ve melodisini, sözcüklerini, söz sanatlarını, söyleyiş kalıplarını öğretirken aynı zamanda toplumsal iletişimi de sağlar. Bilmeceler, sayışmalar ve maniler ayrıca yaratıcı zekâ ve dil becerileri kazandırır. Çocuklarımızın daha iyi konuşmasını, yazmasını istiyorsak, bu ürünlerin olumlu katkılarını göz önünde bulundurarak ailede, sosyal çevre ve okullarda halkımızın bu söz varlığını gündeme getirmeliyiz. Halk edebiyatı ürünleri ana dili eğitiminde, Türkçe'nin sağlıklı öğrenilmesinde önemli katkılarda bulunur. Ninniler, türküler, mani, bilmece, tekerleme ve halk şarkıları çocukları anadilin söz varlığıyla tanıştırır. Bir dilin sözcükleri, deyimleri, söz kalıpları, dil estetiği, özdeyiş ve atasözleri bu halk edebiyatı ürünleriyle verilebilir. Dil eğitimi ayrıca bir kültür aktarımı olarak da, çocuklarda dil bilinci ve ulus bilincini güçlendirir. Bu halk edebiyatı ürünlerinin çocukların büyüme ve gelişme evrelerine duygudüşünce yeterliliklerine, zevk ve alışkanlıklarına, düş dünyalarına göre sınıflandırılması, bilimsel yöntemlerle çocuk edebiyatı malzemesi olarak kullanılması ise dil ve eğitimcilerine, eğitim bilimcilere, çocuk gelişimcilere ve psikologların ortak çalışmalarına bağlıdır.

Çocukların sözcük dağarcıklarını arttırmak, dil gelişimlerini hızlandırmak ve onların iyi bir okuyucu olmalarını sağlamak için çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanmak gerekmektedir. Bu ürünler, çocukların dil eğitimine katkıda bulunmakta, onların dil gelişimlerini pekiştirmektedir. Kitap okuma zevki gelişen çocukların dil gelişimi daha hızlı olur. Çocuk kitaplarından çocuklarının ailesine, yurduna ve milletine karşı bağlılık duygularının güçlendirilmesi beklenmelidir. Fakat bunun yanında kitapların doğasal ve evrensel boyutları da ihmal edilmemelidir.

İnsanda kimlik bilincinin oluşması vatan ve millet sevgisi gibi duygular kazandırmanın temeli çocukluk yaşlarında atılır. Çocuklarımıza bir takım ithal kahramanlar kendi milli kahramanlarımızı bu tür çalışmalarla tanıtabiliriz. Ortak Türk halk kültürü ürünlerinin oluşmasında, şekillenmesinde geçmişten günümüze gelen tarihi ve kültürel miras belirleyicidir. Her geçen gün unutulmaya, kültür alışverişiyle gelenek dışı biçim almaya başlayan geleneği halkın belleğinden silinmeden çocuk edebiyatı eserlerinde bir kültür varlığı olarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Kültür bakanlıkları ortak Türk kültürüne özgü çocuk edebiyatı metinlerinin üretilmesine yönelik çalışmalar yapmalıdır. Bugün bir çok bilim adamı tarafından derlenen ortak Türk dünyası halk kültürü ürünleri tasnif edilerek bir ortak Türk dünyası halk kültürü ürünleri külliyatı oluşturulabilir. Televizyon yöneticileri ortak Türk kültürünü içeren filmlere gösterimde öncelik verilerse çocukların erken yaşta yabancı kültür etkisinden kurtulmalıdır.

Kaynakça

- Ago, Arif (1989), *Literaturata na turskata nacionalnost vo Makedonija*, Doktorska disertacija, Filološki fakultet, Skopje.
- Akalın; L. Sami (1972), *Türk Manileri*, C. 1-2, İst Aksoy, Ömer Asım (1983): *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul.
- Artun; Erman (1989), *Tekirdağ'da Söylenen Ninnilerden Anonim Türk Halk edebiyatı Nesri*" Kitabevi Yay. İstanbul.
- Başgöz, İlhan-Pertev Naili Boratav, (1974), "Halk Bilmeceleri", *Folklorla Doğru*.
- Bujarovska, Gordana (2001), *Reviya za Detski Razvoy*, UKIM, Skopje.
- Çelik, Mahmut (2010), *Razvojot na turskata detska literatura vo Makedonija*, Doktorska disertacija, Filološki fakultet, Skopje.
- Emin, İlhami (1995), *Kimliğimiz Kültürel Varlığımız*, *Sesler Dergisi*, sayı 294, mart 1995, Üsküp.
- Emin, İlhami (1995), *Orhan'la Necati Zekeriya*, *Sesler Dergisi*, yıl3, sayı 20, kasım 1967, Üsküp.
- Hayber, Abdulkadir (2001), *Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- İdrizoviç, Muris (1988), *Necati Zekeriya'nın Çocukluk Hakkında Lirik Anlatımı*, *Çevren Dergisi*, sayı 64, Mart/Nisan, Priştine.
- Mercan, Hasan (2002), *Balkanlarda Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Nas, Recep (2002), *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Yalçın, A. ve A. Gıyasettin (2002), *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yardım, Mehmet Nuri (1987), *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul.
- Zekeriya, Necati (1967), *Sesler Dergisi*, sayı 12, Ocak, Üsküp.